

CARBÓ, Ferran (ed.) (2005): *Joan Fuster, vicis de la lectura. II Jornada Joan Fuster (Sueca, 4 de novembre de 2004)*. València: Publicacions de la Universitat de València, 225 p.

Amb el títol *Joan Fuster, vicis de la lectura* —és a dir, adduint l'eficaç referència al principal «vici» humanístic, a propòsit d'un intel·lectual del qual se suposa que el lector avisat recorda la interessant combinació d'interessos enciclopèdics i voluntat heterodoxa—, van quedar fixats i publicats els resultats de la segona de les Jornades organitzades per la Càtedra que duu el seu nom, integrada en l'*alma mater* dels valencians, la Universitat de València. És així, precisament: el volum constitueix l'inici d'una col·lecció, «Càtedra Joan Fuster», pensada tant per a la difusió del pensament i l'obra de l'autor, com per a qüestionar els temes objecte de les seues atencions (tal com fa constar el curador del llibre, Ferran Carbó, en el «Pròleg», p. 9-10). En tot cas, del dinamisme d'aquest vessant de la crítica fusteriana —de Fuster i sobre Fuster, o més ben dit, sobre el personatge i el seu context històric i social—, és mostra la següent dada al marge: el llibre es publicà l'any 2005, és a dir, el mateix any en què unes noves Jornades reflexionaven sobre les relacions entre l'art i la realitat, arran del cinquantenari de l'aparició de l'assaig *El descrèdit de la realitat*.

Sens dubte, el format «jornades», o simposi, o congrés... com altres semblants, conté horitzons i límits de mètode: d'una banda, presenta uns interlocutors plurals i uns punts de vista contrastats o complementaris, i per tant presenta el tema suscitat amb vehement vitalitat i dinamisme; d'una altra, però, sol produir uns resultats crítics, és a dir, uns textos i unes propostes, sovint concretes o apressades, provisionals o fugaces.

És sabut que l'ampli i persistent entusiasme que ha merescut la rigorosa i diversa obra de Joan Fuster, tot i ser efecte de les incitacions de la pròpia obra, revela una certa escissió: solen abundar en els estudis «crítics» els factors d'empatia i d'admiració envers una obra bella i ingent, però en canvi, no se'n solen aprofitar les beceroles, els mecanismes antidogmàtics del seu propi mètode, crític i ple de propostes de recerca sobre la literatura, el país, l'art etc., les quals no sempre són seguides, discutides o ampliades; comesa que seria, precisament, l'autèntic homenatge i l'autèntica lleialtat a l'obra assagística i historiogràfica de l'autor. I tal escissió s'observa també pel que fa als formats dels treballs, majoritàriament valencians, a propòsit de l'autor de *Nosaltres els valencians*: hi conviuen els treballs de fons (per exemple, l'excel·lent i recent de Guillem Calaforra, *Dialèctica de la ironia: la crisi de la modernitat en l'assaig de Joan Fuster*, Universitat de València, Publicacions de la Universitat de València, 2006), amb les publicacions de documentació, antologies i comentaris breus (resulta indefugible destacar, però, els nou volums publicats ja de la seua correspondència, València, Ed. Tres i Quatre, des d'ara fa deu anys). Els progressos i les incerteses dels estudis fusterians —dels uns i les altres participen els treballs que componen el llibre ara ressenyat— tenen relació amb aquelles i altres escissions, dins un panorama fins a cert punt proteic i discontinu, sovint mancat de la coherència de tot debat científic (es pot comprovar amb el diagnòstic d'algunes ressenyes sobre períodes amplis d'estudis, per exemple: Ferran Archilés (2002): «Una posteritat de paper. Una dècada d'edicions i estudis fusterians», *Afers*, 42-43, p. 394-334).

Aquests apunts previs, referits tant al mètode com al valor dels estudis arran de Fuster, ajuden a entendre l'interès del llibre que ací ens ocupa. Es compon de cinc conferències convertides en article, i una selecció de textos de Fuster. Aquesta selecció, per cert, és obra d'un dels antòlegs més prolífics de l'autor de Sueca (d'aforística, de textos comparats amb Josep Pla...), el pedagog i investigador Isidre Crespo, tant amb finalitats educatives com de fixació de les constants de pensament a partir de l'escriptura periodística. La tria, tot i encapçalada amb un rètol hiperbòlic («Joan Fuster, un univers de literatures»), es basa en alguns articles i notes breus (sobre Gide, Montaigne, Silone, Calderón, Huxley, Stendhal o Kafka), i, pressuposant un coneixement exhaustiu de l'antòleg sobre els textos fusterians, contrasta potser amb bona part dels materials o fons de l'obra objectes de cita explícita o al·lusió implícita en els estudis anteriors.

Resulta important de remarcar, també, que la noció de «lectura», és emprada en la intenció de les Jornades, amb una certa apropiació o desviació metonímica. No es basa (només) en les (impor-

tants i recurrents) reflexions de Fuster sobre la lectura i la llengua, les noves tecnologies audiovisuals, la «modernitat», l'educació, la ideologia, l'individu, i la societat europea o catalana contemporànies. Tampoc no incideix en la vinculació de la «lectura» amb la construcció de la «posició crítica» de l'autor, sinó que emfasitza un dels trets –això sí, realment rellevant i fecund dins l'obra tractada– de la seua actitud envers l'objecte literari o històric: el seu contrast amb la «crítica acadèmica», la convicció d'haver d'omplir un territori nacional, el de la cultura literària, substituint una Universitat, un món acadèmic, poc consistent o poc capaç de fer arribar a la societat les reflexions i crítiques necessàries per al progrés de tota societat moderna. I per això, també resulta notable el menyscapse habitual d'un tret crucial dels «literats i crítics» com ell –vaja, i com Carles Riba o Eugeni d'Ors, o en general, com Paul Valéry o T. S. Eliot–: el de la relació entre les preferències i els judicis crítics, i l'exercici de la pròpia escriptura creativa, tant en termes retòrics com pel que fa als temes (qüestió que, en canvi, ha estat objecte d'alguns estudiosos fusterians com Vicent Salvador (1994): *Fuster o l'estratègia del centaure*, València, Ed. del Bullent; d'algunes tesis de doctorat per ell dirigides; i també d'algunes pàgines de Lluís Meseguer (1997): *Literatura oberta*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat).

En tot cas, certament, cadascun dels autors d'aquest llibre encerten a l'hora d'acotar i desplegar la indagació sobre el territori de «lectura» fusteriana, que en conjunt atén bona part de les parcel·les de preferències i veïnatges literaris de l'autor. Així, en l'article panoràmic inicial, Antoni Martí (p. 11-50) traça amb rigor els trets d'una *querelle* fusteriana essencial: la consideració de la literatura com a un universal –i, per cert, amb les conseqüències derivades d'aquesta concepció de la literatura general damunt el mòdic territori de la literatura catalana contemporània– objecte d'un enfocament inevitablement «comparat», fins al punt de col·locar amb justícia el propi Fuster com a interlocutor en les reflexions sobre la transformació i la crisi (acadèmica) de la disciplina d'estudi de la literatura comparada. A l'excel·lent reflexió de Martí li falta, precisament, un major encaix en la xarxa de citacions i lectures de l'autor, i li sobra l'ancoratge de l'objecte en les qüestions de metodologia; de fet, és el propi Martí qui traça un resum de la crisi històrica del comparatisme (p. 18-34, després de citar un blasme de Fuster sobre l'escassa qualitat d'alguna narrativa catalana).

El treball de Guillem Calaforra (p. 51-81), una part d'un procés de recerca més ampla, se centra en les relacions amb la literatura alemanya. Resulta clarificador el plantejament inicial de Calaforra: «absents i imprescindibles» alemanys en Fuster, concretat en la llista conclouent sobre les «absències» (p. 53), i que potser es podria matisar encara més, quant als canals d'arribada de les obres dels imprescindibles (en quina llengua foren llegits, en el marc de quina xarxa de referències, etc.) i, per damunt de tot, per què i per a què són per igual «imprescindibles» els Grimm o Wagner, o Musil i Dehmel... En tot cas, la consideració més detinguda de Goethe, Kafka i Mann (i un apunt sobre Brecht), mereixeria, és clar, una «visió total» en relació amb la «part» de cadascun enaltida o manipulada per Fuster.

Montserrat Prudon (81-106) es refereix a l'àmbit francès, i ho fa amb una anàlisi més descriptiva i de recepció de la «curiositat selectiva» (p. 103) de l'autor. En tal sentit, és clar, hi conviuen les curiositats –esdevingudes afinitats, o a l'inrevés– clàssiques (amb diferent intensitat, Montaigne, Rousseau, Voltaire; però, i Rabelais?), amb les del XIX (la novel·lística realista i la poesia simbolista, i després, Valéry), i aquestes amb l'existencialisme del temps del jove Fuster, i els fenòmens de masses, com la *chanson*... Certament, hi afloren els esqueixos de l'autèntic escriptor francès –o, per precisar, l'escriptor francès *engagé* però desenganyat de les versions autoritàries del marxisme, i en aquest sentit, individualista: o siga Camus– que, en bona mesura, constitueix un possible heterònim de Fuster. Un altre assumpte francès hi hauria sumat referències: el pensament i la crítica literària (si s'hagueren estés la noció de «lectura» o de «literatura francesa», atenen el tipus de format dels escrits fusterians considerats).

La posició ideològica de Fuster –vinculada a la crisi del marxisme, el refús de l'estructuralisme o els problemes de les conviccions morals i religioses–, és sàviament resumida per Giuseppe Tavani (p. 107-121) amb unes pinzellades de referències fusterianes a Della Volpe i Eco, refusats

sense miraments; a Gramsci (vinculat a Raimon, però no solament a la posició *engagée* de la cultura *nazionale popolare*) i Silone (*Fontamara*, però no solament l'obreta)... i amb el teló de fons de l'Aretí i el Dant. El conegut mestre de la Sapienza sobre les «lectures» italianes, després d'assenyalar la germanor ètica com a criteri d'implicació de l'autor amb aquests escassos segments de la cultura del seu país, no s'està d'anotar el palmari reconeixement de Fuster sobre els seus desconeixements del XVIII, el XIX i bona part del XX italià (veg. p. 121).

I, finalment, Juan M. Ribera (p. 123-149), pren com a corpus capítols adients de les *Obres completes* de Fuster –com solia repetir l'autor que «clàssic» en català era una ben «mòdica ració de clàssic»!–; de la *Literatura catalana contemporània* –cal no oblidar, a efectes de cànon, que no s'hi dediquen a la literatura feta a terres valencianes més de deu pàgines!–; i, sobretot, de *Contra Unamuno y los demás*, i d'unes dotzenes d'articles de *Verbo*, *La Vanguardia* i alguns altres mitjans. El tema, en efecte, és «Unamuno y los demás», i Ribera s'aplica a classificar un llistat ingent de referències literàries hispàniques de tot ordre: al «Siglo de Oro», als venerables narradors del XIX, als segments més canònics o bel·licosos de l'assaig espanyolista, als problemes de la qualitat dels escriptors contemporanis... I, per cert, en el treball d'agrupament temàtic, no oblida Ribera un estiloma que hauria resultat profitós també en els altres articles del llibre: el de la ironia com a mètode habitual en les valoracions crítiques (veg. p. 130-132). Possiblement, no hi ha cap altre àmbit més expressiu en la permanent contesa fusteriana «contra Unamuno y los demás».

Finalment, la coherència d'aquesta obra, en termes de «llibre», es demostra en la possibilitat de llegir-la transversalment, és a dir, comparant cada capítol amb els altres. Certament, miscel·lània i composta de treballs *in fieri* o sotmesos a una depuració de resum, no esgota les llengües de cultura per a posseir un «mapa comparatista» complet d'un autor de lectures compulsives i no proto-col·làries –per exemple, les literatures de llengua anglesa i russa–; ni entrellaça la «lectura» amb l'«escriptura» d'un assagista molt literari; ni, fins i tot, sol endinsar-se en el Fuster més «moral» o «ideològic» –és a dir, per què tal o qual escriptor, i en quin context–; i no sempre és prou generós a l'hora d'estendre el concepte de «literatura» a l'assaig i la recerca... En definitiva, aquests són objectius d'estudi que, amb bon criteri, s'han d'anar conquerint científicament amb contribucions que, almenys, siguin tan valuoses i productives com les presents actes d'unes Jornades amb voluntat fundacional i incitadora, per a «corregir i augmentar: això és la cultura» –que digué el viciós de la lectura Joan Fuster.